

On Dördüncü Lem'a

İki Makamdır. Birinci Makamı iki sualin cevabıdır.

Birinci Makam

بِاسْمِهِ سُجَّحَانَهُ¹ ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ²
السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ³

Aziz, sıddık kardeşim Re'fet Bey,

Sevr ve hût'a dâir sorduğın sualin bazı risalelerde cevabı vardır. O nev'i suallere göre cevap Yirmi Dördüncü Söz'ün Üçüncü Dalı'nda On İki Asıl nâmıyla on iki kâide-i mühimme beyân edilmiştir. O kâideler ehadîs-i nebeviyeye dâir muhtelif te'vilâta dâir birer mihenktirler ve ehadîse gelen evhâmı def edecek mühim esaslardır. Maatteessüf şimdilik sünûhattan başka ilmî mesâil ile iştigalime mâni bazı hâller var. Onun için sualinize göre cevap veremiyorum. Eğer sünûhât-ı kalbiye olsa, bilmeceburiye meşgul oluyorum. Bazen sualler, sünûhata tevâfuk ettiği için cevap verilir, gücenmeyiniz. Onun için her bir sualinize lâyıkınca cevap veremiyorum. Haydi bu defaki sualinize kısa bir cevap vereyim.

Bu defaki sualinizde diyorsunuz ki:

“Hocalar diyorlar: arz, öküz ve balık üstünde duruyor. Hâlbuki arz, muallâkta bir yıldız gibi gezdiğini coğrafya görüyor. Ne öküz var ve ne de balık?”

İncevap: İbni Abbas (*radıyallâhu anı*) gibi zâtlara isnâd edilen sahih bir rivâyet var ki, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtu vesselâm*)'dan sormuşlar: “Dünya ne üstündedir?” Ferman etmiş: ⁴ **أَلْأَرْضُ عَلَى الثَّوْرِ وَالْحُوتِ** Bir rivâyette, bir defa

¹ Her türlü noksan sıfatlardan uzak olan Allah'ın adıyla.

² “Hiç bir şey yoktur ki, O'nu hamd ile beraber tesbih (tenzih) ediyor bulunmasın.” (İsrâ sûresi, 17/44)

³ Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun.

⁴ “Dünya; öküz ve balığın üzerindedir.” et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 1/153, 194, 21/72; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 4/636; İbni Abdilberr, *et-Temhid* 4/9.

عَلَى الثَّوْرِ demiş, diğer defada **عَلَى الْحَوْتِ** demiştir. Muhaddislerin bir kısmı, İsrâiliyât'tan alınma ve eskiden beri nakledilen hurâfevâri hikâyelere bu hadîsi tatbik etmişler. Hususan Benî İsrâil âlimlerinin müslüman olanlarından bir kısmı, kütüb-ü sâbıkada “sevr ve hût” hakkında gördükleri hikâyeleri, hadîse tatbik edip, hadîsin mânâsını acîp bir tarza çevirmişler. Şimdilik bu sualinize dâir gayet mücmel *Üç Esas* ve *Üç Vecih* söylenecek.

Birinci Esas

Benî İsrâil ulemâsının bir kısmı müslüman olduktan sonra, eski mâlûmatları dahi onlarla beraber müslüman olmuş, İslâmiyet'e mal olmuş. Hâlbuki o eski mâlûmatlarında yanlışlar var. O yanlışlar, elbette onlara âittir, İslâmiyet'e âit değildir.

İkinci Esas

Teşbih ve temsiller, havastan avâma geçtikçe, yani, ilmin elinden cehlin eline düştükçe, mürûr-u zamanla hakikat telâkki edilir. Meselâ, küçüklüğümde kamer tutuldu.

Ben vâlideme dedim: “Neden ay böyle oldu?”

Dedi: “Yılan yutmuş.”

Dedim: “Daha görünüyor?”

Dedi: “Yukarıda yılanlar cam gibi olup, içlerinde bulunan şeyi gösterirler.”

Bu çocukluk hâtırasını çok zaman tahattur ediyordum. Ve der idim ki: “Bu kadar hakikatsiz bir hurafe, vâlidem gibi ciddî zâtların lisânında nasıl geziyor?” diye düşünürdüm. Tâ, felekiyât fennini mütalâa ettiğim vakit gördüm ki, vâlidem gibi öyle diyenler, bir teşbihi hakikat telâkki etmişler. Çünkü derecât-ı şemsiyenin medârı olan “mıntıkâtü'l-bürûc” tâbir ettikleri dâire-i azîme, menâzil-i kameriyenin medârı bulunan mâil-i kamer dâiresi birbiri üstüne geçmekle, o iki dâire her biri iki kavis şeklini vermiş. O iki kavise felekiyûn ulemâsı latîf bir teşbih ile büyük iki yılan nâmı olan “tinnîneyn” nâmını vermişler. İşte, o iki dâirenin tekâtu' noktasına, baş mânâsına “re's”, diğerine kuyruk mânâsına “zeneb” demişler. Kamer re'se ve şems zenebe geldiği vakit, felekiyûn istlâhınca “haylûlet-i arz” vukû bulur. Yani, küre-i arz, tam ikisinin ortasına düşer, o vakit kamer hasf olur. Sâbık teşbih ile “Kamer, tinnînin

ağzına girdi.” denilir. İşte bu ulvî ve ilmî teşbih, avâmın lisânına girdikçe, mü-rûr-u zamanla, kameri yutacak koca bir yılan şeklini almış.

İşte Sevr ve Hût nâmıyla iki büyük melek, bir teşbih-i latîf-i kudî ile ve mânidar bir işaretle Sevr ve Hût nâmıyla tesmiye edilmişler. Kudî, ulvî lisân-ı Nübüvvet'ten umumun lisânına girdikçe, o teşbih hakikate inkılâp etmiş, âde-tâ gayet büyük bir öküz ve dehşetli bir balık sûretini almışlar.

Üçüncü Esas

Nasıl ki Kur'ân'ın müteşâbihâtı var; gayet derin meseleleri temsilât ile ve teşbihâtla avâma ders veriyor. Öyle de, hadîsin müteşâbihâtı var; gayet derin hakikatleri me'nûs teşbihâtla ifade eder.

Meselâ, bir-iki risalede beyân ettiğimiz gibi, bir vakit huzur-u Nebevî'de gayet derin bir gürültü işitildi. Ferman etti ki: “Yetmiş senedir yuvarlanıp, bu dakikada cehennem dibine düşen bir taşın gürültüsüdür.”¹ Birkaç dakika sonra birisi geldi, dedi: “Yetmiş yaşındaki meşhur münafık öldü.” Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtu vesselâm*)'ın gayet belîğ temsilinin hakikatini ilân etti.

Senin sualin cevabına şimdilik “Üç Vecih” söylenecek.

Birincisi

Hamele-i Arş ve semâvât denilen melâikenin birinin ismi “Nesir” ve diğ-ğerin ismi “Sevr” olarak dört melâikeyi,² Cenâb-ı Hak Arş ve semâvâta saltanat-ı rubûbiyetine nezâret etmek için tâyin ettiği gibi, semâvâtın bir kü-çük kardeşi ve seyyarelerin bir arkadaşı olan küre-i arza dahi iki melek, nâzır ve hamele olarak tâyin etmiştir. O meleklerin birinin ismi “Sevr” ve diğ-ğerin ismi “Hût”tur. Ve o nâmı vermesinin sırrı şudur ki:

Arz iki kısımdır: Biri, su, biri toprak. Su kısmını şenlendiren balıktır. Top-rak kısmını şenlendiren, insanların medâr-ı hayatı olan ziraat, öküz ile dir ve öküzün omuzundadır. Küre-i arza müekkel iki melek, hem kumandan, hem nâzır olduklarından, elbette balık tâifesine ve öküz nev'ine bir cihet-i münâsebetleri bulunmak lâzımdır. Belki, **وَالْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ**³ – o iki meleğin âlem-i

¹ Bkz.: Müslim, *cennet* 31, *münâfikîn* 15; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 2/371, 3/341, 346; İbni Hibbân, *es-Sahîh* 16/510.

² Bkz.: et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 1/153, 194, 21/72; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 4/636; İbni Abdilberr, *et-Temhîd* 4/9.

³ Gerçek bilgi Allah katındadır.

melekût ve âlem-i misâlde Sevr ve Hût sûretinde temessülleri var.¹(Hâşiye) İşte bu münâsebe ve o nezârete işareten ve küre-i arzın o iki mühim nev'i mah-lûkatına imâen lisân-ı Mu'cizü'l-Beyân-ı Nebevî,² **الْأَرْضُ عَلَى الثَّوْرِ وَالْحَوْتِ** demiş, gayet derin ve geniş bir sayfa kadar meseleleri hâvî olan bir hakikati, gayet güzel ve kısa bir tek cümle ile ifade etmiş.

İkinci Vecih

Meselâ, nasıl ki denilse: “Bu devlet ve saltanat hangi şey üzerinde duruyor?” Cevabında: **عَلَى السَّيْفِ وَالْقَلَمِ** denilir. Yani, “Asker kılıcının şecâatine, kuvvetine ve memur kaleminin dirâyetine ve adâletine istinâd eder.” Öyle de, küre-i arz madem zîhayatın meskenidir ve zîhayatın kumandanları da insandır ve insanın ehl-i sevâhil kısmının kısm-ı âzâminin medâr-ı taayyüşleri balıktır ve ehl-i sevâhil olmayan kısmının medâr-ı taayyüşleri, ziraatle öküzün omuzundadır ve mühim bir medâr-ı ticareti de balıktır. Elbette, devlet, seyf ve kalem üstünde durduğu gibi, küre-i arz da, öküz ve balık üstünde duruyor denilir. Zira, ne vakit öküz çalışmazsa ve balık milyon yumurtayı birden doğurmazsa, o vakit insan yaşayamaz, hayat sukût eder, Hâlık-ı Hakîm de arzı harap eder.

İşte, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), gayet mucizâne ve gayet ulvî ve gayet hikmetli bir cevap ile, **الْأَرْضُ عَلَى الثَّوْرِ وَالْحَوْتِ** demiş. Nev-i insanînin hayatı, ne kadar cins-i hayvânînin hayatıyla alâkadar olduğuna dâir geniş bir hakikati, iki kelime ile ders vermiş.

Üçüncü Vecih

Eski kozmoğrafya nazarında güneş gezer. Güneşin her otuz derecesini, bir burç tâbir etmişler. O burçlardaki yıldızların aralarında birbirine rabt edecek farazî hatlar çekilse, bir tek vaziyet hâsıl olduğu vakit, bazı esed (yani arslan) sûretini, bazı terazi mânâsına olarak mîzan sûretini, bazı öküz mânâsına

¹ (Hâşiye) Evet küre-i arz, bahr-i muhît-i havâide bir sefine-i rabbâniye ve nass-ı hadîsle âhiretin bir mezrası^{*1}, yani fidanlık tarlası olduğundan, o câmid ve şuûrsuz büyük gemiyi o denizde emr-i ilâhî ile, intizam ile, hikmet ile yüzdüren, kaptanlık eden melâikeye “Hût” nâmı ve o tarlaya izn-i ilâhî ile nezâret eden melâikeye “Sevr” ismi ne kadar yakıştığı zâhirdir.

^{*1} “Dünya, âhiretin tarlasıdır.” mânâsındaki hadis için bkz.: el-Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn* 4/19; es-Sehâvî, *el-Makâsîdü'l-hasene* s.497; Aliyyülkârî, *el-Esrâru'l-merfûa* s.205.

² “Dünya, öküz ve balığın üzerindedir.”

sevr sûretini, bazı balık mânâsına hût sûretini göstermişler. O münâsebetle binâen o burçlara o isimler verilmiş. Şu asrın kozmoğrafyası nazarında ise, güneş gezmiyor. O burçlar boş ve muattal ve işsiz kalmışlar. Güneşin bedeline küre-i arz geziyor. Öyle ise, o boş, işsiz burçlar ve yukarıdaki muattal dâireler yerine, yerde arzın medâr-ı senevîsinde küçük mikyasta o dâireleri teşkil etmek gerektir. Şu hâlde buruc-u semâviye, arzın medâr-ı senevîsinden temessül edecek. Ve o hâlde küre-i arz her ayda buruc-u semâviyenin birinin gölgesinde ve misâlinedir. Güyâ arzın medâr-ı senevîsi bir ayna hükmünde olarak semâvî burçlar, onda temessül ediyor.

İşte, bu veçhile Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), sâbıkan zikrettiğimiz gibi bir defa **عَلَى الثَّوْرِ** bir defa **عَلَى الْخَوْتِ** demiş. Evet, Mu'cizü'l-Beyân olan lisân-ı nübüvveteye yakışır bir tarzda gayet derin ve çok asır sonra anlaşılacak bir hakikate işareten bir defa **عَلَى الثَّوْرِ** demiş. Çünkü küre-i arz, o sualin zamanında Sevr Burcu'nun misâlinde idi. Bir ay sonra yine sorulmuş, **عَلَى الْخَوْتِ** demiş. Çünkü o vakit küre-i arz, Hût Burcu'nun gölgesinde imiş.

İşte, istikbâlde anlaşılacak bu ulvî hakikate işareten ve küre-i arzın vazifesindeki hareketine ve seyahatine imâen ve semâvî burçlar, güneş itibârıyla muattal ve misafirsiz olduklarına ve hakikî işleyen burçlar ise, küre-i arzın medâr-ı senevîsinde bulunduğu ve o burçlarda vazife gören ve seyahat eden küre-i arz olduğuna remzen, **عَلَى الثَّوْرِ وَالْخَوْتِ**¹ demiştir.

—وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِالصَّوَابِ²—

Bazı kütüb-ü İslâmiye'de Sevr ve Hût'a dâir acîp ve haric-i akıl hikâyeler, ya İsrâiliyât'tır veya temsilâtıdır veya bazı muhaddislerin te'vilâtıdır ki, bazı dikkatsizler tarafından hadîs zannedilerek Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*)'a isnâd edilmiş.

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا³

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ⁴

¹ “(Dünya;) öküz ve balığın üzerindedir.” et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 1/153, 194, 21/72; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 4/636; İbni Abdilberr, *et-Temhid* 4/9.

² Allah Teâlâ, her şeyin en doğrusunu en mükemmel şekilde bilir.

³ “Ey Rabbimiz! Unutur veya hataya düşer de bir kusur işlersek bizi onunla hesaba çekme!” (Bakara sûresi, 2/286)

⁴ “Sübhansın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)